

TOPOARE, ALTE PIESE DE PIATRĂ ȘI INSEMNE ALE PUTERII DIN EPOCA BRONZULUI, DIN SUD-ESTUL ROMÂNIEI

MIRCEA MUNTEANU

În ultimul timp¹ ne-au fost făcute cunoscute mai multe piese² inedite de piatră, din epoca bronzului. Avînd în vedere importanța lor, ne propunem să readucem în discuție întregul material descoperit pînă acum, prezentat pe tipuri caracteristice.

Sceptre de piatră

*Păcuiul lui Soare*³. Fragment din partea inferioară a unui sceptru (?). Rocă dură, vulcanică (bazalt?) cu structură amorfă; spre deosebire de sceptrele publicate pînă acum⁴ nu este lustruit. (Fig. 4).

*Vlădiceasca*⁵. Sceptru de piatră frumos finisat, atribuibil sfîrșitului epocii bronzului; asemănător altor exemplare din aceeași perioadă, dar de dimensiuni mai mici. (Fig. 2).

¹ Prezentul articol cuprinde materiale ce ne-au fost cunoscute după comunicarea de la Satu-Mare; vezi: M. Simon, M. Munteanu, *Symposia Thracologica*, 8, 1990, pp. 105—106.

² Aducem, și pe această cale, mulțumirile noastre domnilor Mihai Irimia, Valeriu Sirbu, Gheorghe Matei și Neagu Marian, care ne-au pus la dispoziție materialele de față împreună cu datele descoperirii lor.

³ Descoperit de Vasile Culică pe malul drept al Dunării în dreptul cetății de la Păcuiul lui Soare (jud. Constanța); aflat în colecțiile Muzeului Dunării de Jos — Călărași, nr. inv. 26574.

⁴ S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, I 1978, pp. 147—148, fig. 67/1—9; E. Lăzurcă, *Pontica*, 10, 1977, p. 301—305; V. Bobi, Vrancea. Studii și comunicări, 4, p. 53, fig. 23/2, 3; I. Basoc, *Danubius*, 10, p. 24, fig. 3/3.

⁵ Descoperit de Cornel Hălcescu în anul 1986; *passim*; se află în colecțiile muzeului din Oltenița, nr. inv. 10249. (jud. Călărași).

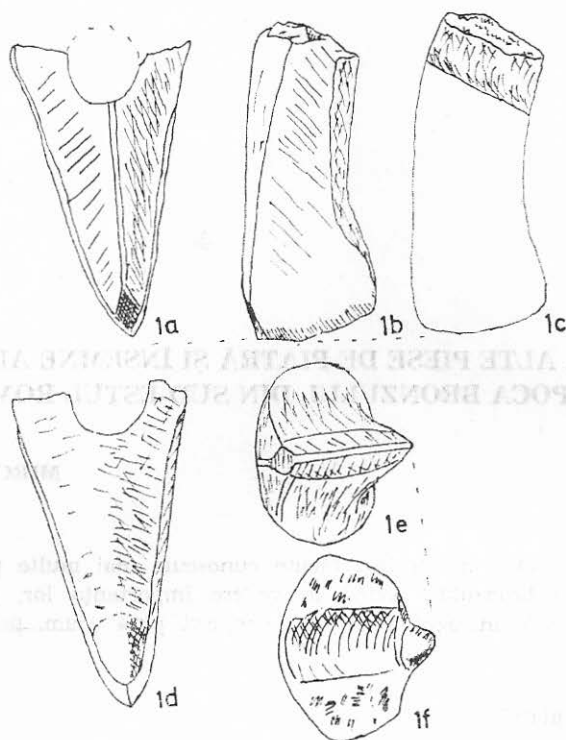

Fig. 1 (a-f).

Măciuci de piatră

*Borcea-Cocargeaua*⁶. Piesa este spartă în lungul canalului, din care cauză se păstrează doar jumătate: este lucrată dintr-un material alburiu-gălbui (gresie?) cu numeroase fisuri. (Fig. 6).

*Căscioarele*⁷. Asemănătoare cu piesa anterioară, de dimensiuni mai mici. Lătită la mijloc, prezintă un manșon la partea superioară. Rocă amorfă, cu textură compactă. (Fig. 7).

Topoare de piatră

*Bordei Verde*⁸. Profil naviform, ușor curbat. La partea superioară prezintă un decor format din benzi de câte trei incizii, paralele, dispuse pe „nervura” supe-

⁶ Descoperită de Dan Elefterescu și Vasile Oprea pe malul stîng al Borcei (jud. Călărași) în dreptul satului Cocargeaua, pe plajă, în anul 1990; se află la muzeul din Călărași, nr. inv. 27074.

⁷ Descoperit de Valeriu Sîrbu, Paul Damian, Elvira Safta în punctul „Coinea II” (SII, caro, 3, — 1,00 m); satul Căscioarele, jud. Călărași; campania s-a desfășurat în anul 1989, — nu este exclus să ne aflăm în fața unei reutilizări.

⁸ Piesa se află în colecțiile muzeului din Brăila la nr. inv. 12783. Este un passim.

rioară, precum și de o parte și de alta a părții bombate din dreptul găurii de prindere a cozii. Decorul ne sugerează încercarea de a reprezenta vechile legături de fibre prin care se fixa piesa de coadă. (Fig. 14). Credem că la posibilele analogii nord-pontice (pentru formă) se poate adăuga piesa de la Udeni⁹, care fiind mai timpurie (cultura Glina III — Schneckenberg) poate constitui fondul din care se dezvoltă forma prezentă.

Toporul de la Brăila (?)¹⁰. Lama ușor curbată, tăișul de asemenea curbat; la partea superioară prezintă o nervură. Rocă neagră verzuie, structură microcristalină. (Fig. 16). Îl încadrăm în seria Borodino.

Borcea-Cocargeaua¹¹. Topor întreg, fără gaură de prindere a cozii, făcut dintr-un material vulcanic, cu structura amorfă, de culoare cenușie (în unele spărături are o culoare roșiatică). Face parte din seria topoarelor cu ceafa cilindrică¹². (Fig. 3). Piesa aparține subgrupeii a 3 a și are secțiunea circulară la partea superioară, evoluind progresiv spre elipsă la tăiș. Capătul rotund, ușor bombat, este șlefuit în așa fel, încât crează senzația unui manșon. Lama este ușor curbată, partea inferioară având o curbura mai accentuată. Tăișul este ușor convex. Piesa are analogii în zona caucaziană, unde se datează larg în milenii III—II î.e.n. (un topor de cupru¹³). Remarcăm faptul că piesa seamănă foarte mult cu celul de

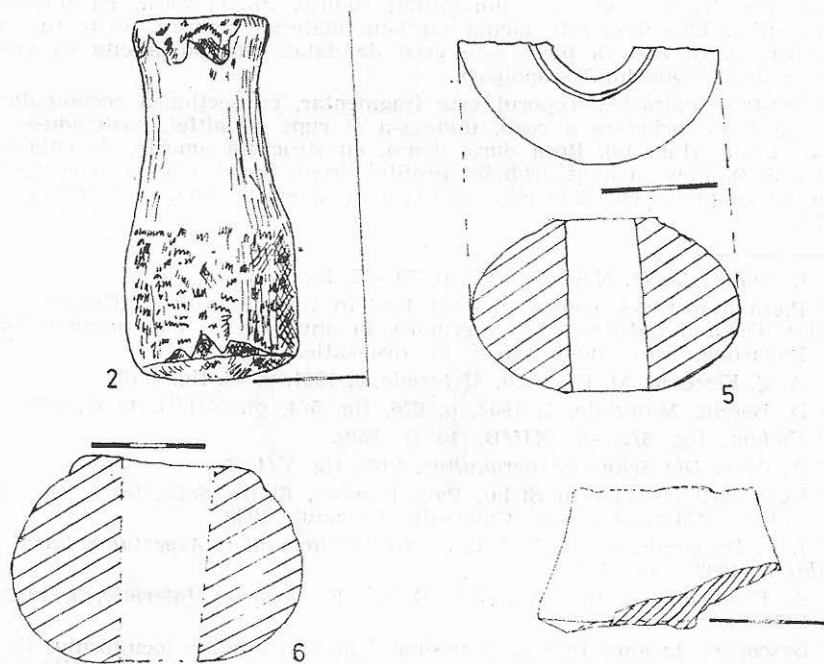

Fig. 2, 5, 6

⁹ Gh. Bichir, Muzeul Național, 7, 1983, p. 31—61, fig. 8/3.

¹⁰ Nu se cunosc condițiile de descoperire. Piesa se află la muzeul din Brăila, nr. inv. 420 (?).

¹¹ Toporul a fost descoperit în anul 1982 pe malul Borcei (jud. Călărași). Se află în colecțiile muzeului din Călărași, nr. inv. 25974.

¹² Petre Roman, *Cultura Coțofeni*, 1976, p. 17, fig. 10/1, 4.

¹³ I. R. Selimhanov, *RM*, 1, 1966, fig. 6, analiza 21.

tip transilvănean, varianta răsăriteană, ceea ce ne determină să considerăm posibil ca toporul descris să poată fi utilizat drept pozitiv pentru confecționarea tiparelor destinate turnării culturilor de tip Oinac (sau chiar mai recente). Avansăm observația ca ipoteză de lucru și nu ca o certitudine. Remarcăm de asemenea că în stratul superior de la Odaia Turcului¹⁴ apare un topor asemănător cu piesa noastră. Toporul de la Cocargeaua este însă mult mai elegant și îngrijit lucrat, reprezentând clar o nouă treaptă de evoluție prin formă și funcționalitatea detaliilor.

Crucea¹⁵. Piesa este masivă, de formă triunghiulară, cu ceafa rotunjită. Roca din care este șlefuit, este de culoare verzui-cenușie. (Fig. 11). Piesa este dificil de încadrat cronologic, topoarele triunghiulare având o foarte lungă existență. Fiind cel mai ușor de obținut, le întâlnim din neolitic până în momentul dispariției topoarelor de piatră. Analogii pentru piesa noastră aflăm la Trușești¹⁶, Sura¹⁷, Igiroasa¹⁸ etc. Piesa prezintă analogii și în cultura Schneckenberg¹⁹.

Căscioarele²⁰. Toporul este plat, cu profilul drept, rectangular în secțiune (colțurile rotunjite). Roca de culoare verzuie, cristalină în spărtură, frumos lustruită. (Fig. 8). Piesa este greu de încadrat cronologic, exemplare asemănătoare existând și în neolitic²¹ și în epoca bronzului²², iar zona de descoperire abundă în urme materiale ale ambelor epoci.

Gîrlița²³. Toporul este de dimensiuni reduse, migdaliform, cu început de perforație. (Fig. 12). Piesa este făcută dintr-un material cenușiu, cu textură compactă (bazalt?). Și această piesă este greu de datat. Am putea cita ca analogii piese de la Borla²⁴ (mediu Tiszapolgar).

Grădiștea Călărași²⁵. Toporul este fragmentar, cu secțiunea rectangulară în dreptul găurii de prindere a cozii, unde s-a și rupt de altfel, păstrindu-se doar partea cu tăișul. (Fig. 10). Rocă dură, densă, cu structură amorfă, de culoare cenușie (bazalt?). Piesa a avut probabil profilul drept, încadrându-se în categoria A a topoarelor de piatră cu ceafa cilindrică²⁶, având bune analogii în zonă²⁷, ca și în afara ei²⁸.

¹⁴ E. Tudor, *Dacia*, N.S., 26, 1982, p. 59—75, fig. 6/13.

¹⁵ Piesa a fost descoperită în anul 1956 în timpul arăturii. (Crucea — jud. Constanța). După o îndelungată peregrinare, în anul 1990 a fost predată domnului T. Papasima, care ne-a pus-o la dispoziție.

¹⁶ A. C. Florescu, M. Florescu, *Materiale*, 8, 1961, p. 86, fig. 7/18.

¹⁷ D. Berciu, *Materiale*, 1, 1953, p. 626, fig. 5/4, pl. XII/B, 11 (I, 567).

¹⁸ *Ibidem*, fig. 5/3, pl. XII/B, 10 (I, 568).

¹⁹ A. Prox, *Die Schneckenbergkultur*, 1941, fig. V/1, 3.

²⁰ Descoperit de Valeriu Sirbu, Paul Damian, Elvira Safta între lacul Cătălui și pădure (Căscioarele — Călărași), în anul 1989.

²¹ I. T. Dragomir, *Eneoliticul din sud-estul României. Aspectul cultural Stoi-cani—Aldenii*, 1983, fig. 11/7.

²² A. Prox, *op. cit.*, fig. 30 și Gh. Bichir, E. Dogaru, *Materiale*, 8, 1962, fig. 5/1, pp. 293—294.

²³ Descoperit în anul 1979 de Papasima Tudor în grădina locuitorului Cealăcu Florea (Gîrlița—Constanța). Piesa se află în colecțiile muzeului din Călărași, nr. inv. (vechi) 17392 (nou) 27073.

²⁴ Zoia Kalmar, *AMN*, 9, 1985, p. 101, fig. 2/1.

²⁵ Piesa a fost descoperită la sud-vest de Călărași, pe „Grădiștea Călărași” de Vasile Culică. Se află în muzeul din Călărași la nr. inv. (vechi) 19855, (nou) 27076.

²⁶ Al. Vulpe, *SCIV*, 10, 2, 1959, p. 271.

²⁷ A. D. Alexandrescu, *Dacia*, N.S., 18, 1974, fig. 2; N. Conovici, M. Neagu, *Materiale*, Brașov, 1981, fig. 5/2.

²⁸ G. Marinescu, Marisia, 10, 1980, p. 46, pl. V/4.

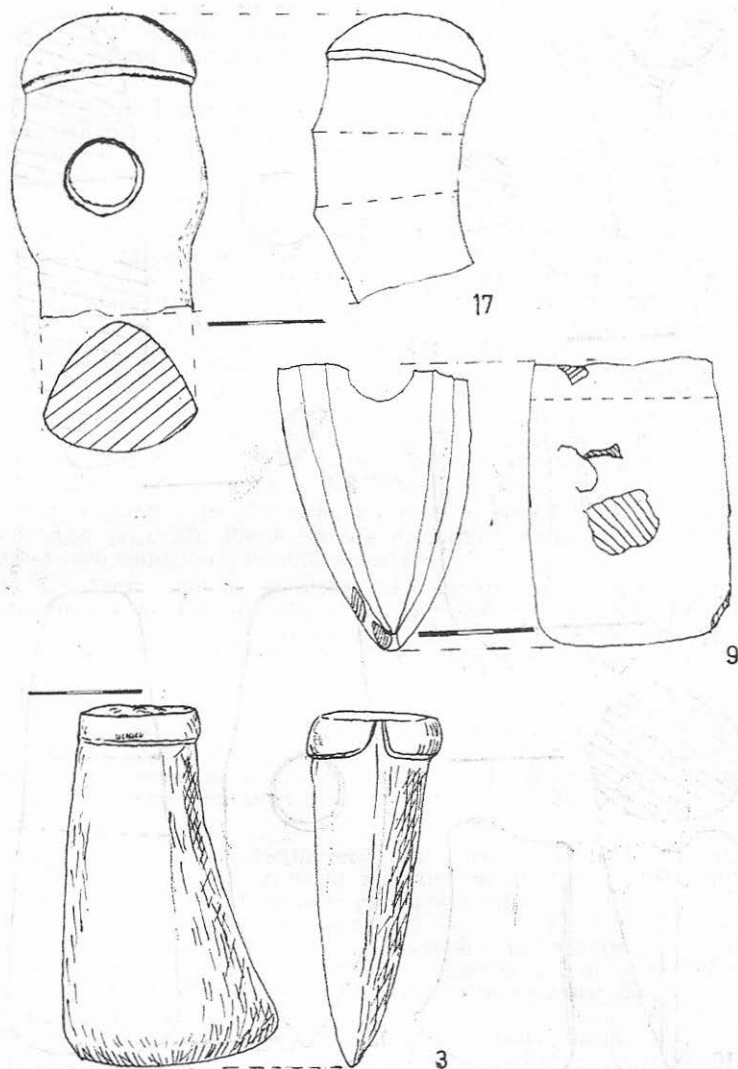

Fig. 3, 9, 17

*Gurbănești*²⁹. Piesa nu prezintă urme de utilizare. Lama este ruptă din vechime în spatele tăișului, a cărui formă s-a pierdut. Profilul este ușor curbat, triunghiular în secțiune (triunghi echilateral) cu muchiile ușor rotunjite. În zona găurii de prindere a cozii este îngroșat, avînd două emisfere semicirculare. Capătul

²⁹ Toporul a fost descoperit în anul 1987 la Gurbănești, într-o carieră, de către Răzvan Filip. Se află în colecțiile muzeului din Călărași, nr. inv. 24383. (Gurbănești—Călărași).

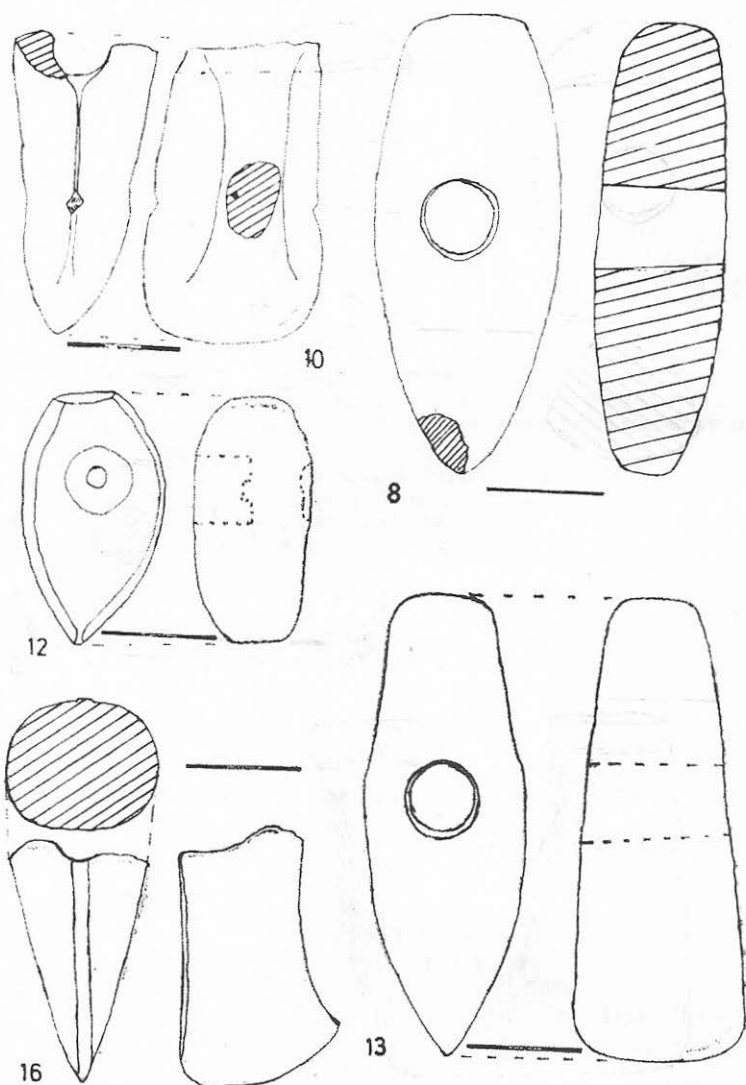

Fig. 8, 10, 12, 13, 16

toporului este semicircular, diferențiat vizibil de corp. (Fig. 17). Piesa are bune analogii în descoperirile de la Piatra Neamț³⁰ și a fost pus în legătură cu înmormântările tumulare de la Gurbănești³¹, singurele monumente de epoca bronzului cunoscute, deocamdată, în zonă³².

³⁰ C. Mătasă, *Materiale*, 5, 1959, p. 731, fig. 9/2; Radu Vulpe, *Materiale*, I, 1953, p. 277, fig. 57/1.

³¹ M. Simon, M. Munteanu, *op. cit.*, p. 106.

³² D. V. Rosetti, *Materiale*, 6, 1959, pp. 791—816.

*Medgidia*³³. Toporul este fragmentar, plat, cu profilul probabil drept, în dreptul găurii de prindere a cozii devenind circulară. (Fig. 7). Rocă verzuie cristalină, frumos șlefuită. Încadrarea cronologică este incertă, piesa putând aparține și eneoliticului³⁴.

*Oltina*³⁵. Toporul este fragmentar, rupt în dreptul găurii de prindere a cozii. Piesa este rectangulară în secțiune, cu colțurile rotunjite; probabil a avut profilul drept. (Fig. 9). Rocă vulcanică de culoare neagră-verzuie, cu structură cristalină. Prezintă urme de folosire ulterioară. Ca și piesa anterioară, nici această piesă nu poate fi încadrată strict din punct de vedere cronologic.

*Pietroiu*³⁶. Piesa este confecționată dintr-un material vulcanic, cu structură cristalină, de culoare cenușie-verzuie. Toporul este rupt în dreptul găurii de prindere a cozii. Lama este ușor curbată, tăișul convex, părțile laterale fațetate prin șlefuire. Latura superioară a lamei prezintă o ușoară nervură mediană. În dreptul rupturii se observă o nervură ce mărciază suprafața fațetată. La capete, lama prezintă două teșituri romboidale, rezultate prin șlefuire. (Fig. 1 a-f). Probabil forma tăișului a fost diferită inițial — tăiș semilunar —; datorită ruperii accidentale a extremităților piesa a fost șlefuită din nou, pentru reutilizare în noua formă. Un topor cu forma tăișului asemănătoare, poate din aceeași cauză, există la Poienesti³⁷. Tipologic îl încadrăm în seria topoarelor de la Borodino³⁸ cu bune analogii în cultura Pozdniacovo³⁹. În sud-estul României, analogii se găsesc la Bădila⁴⁰ și N. Bălcescu⁴¹, (precum și la Brăila — piesa prezentată mai sus).

*Tuzla*⁴². Toporul este naviform, cu profilul drept, ceafa cilindrică mai îngustă decât tăișul (Fig. 13). Piesa este de evidentă factură nord-ponctică⁴³. Confecționat dintr-o rocă cenușie cu textură amorfă.

*Vlădeni*⁴⁴. Piesa este de tip bipen, cu o ușoară arcuire, prezentând la ambele capete zone întinse de folosire. Nu a fost perforat, deși pe fața inferioară există începutul orificiului pentru prinderea cozii. Gresie cu densitate mare, de culoare cenușie cu nuanțe maronii-roșcate în spărtură. Prezintă bune analogii cu piesa de la Ovidiu⁴⁵ (Fig. 15).

*Medgidia (?)*⁴⁶. Ultima piesă prezentată este din piatră, de forma unui corn de animal, cu utilizare incertă. Rocă puternic lustruită la exterior. Prezintă un orificiu la partea superioară, ceea ce ne-ar îndemna să considerăm piesa drept topor, săpăligă sau piesă destinată păstrării focului. Nu am găsit analogii pentru această piesă și nu avem nici un reper pentru încadrarea culturală (Fig. 18).

³³ Piesa provine din colecția ex-Liceului nr. 1 Medgidia — donație prof. Moroianu. (Toate piesele din colecția amintită ne-au fost puse la dispoziție de Papisima Tudor, căruia îi mulțumim și pe această cale).

³⁴ I. T. Dragomir, *op. cit.*, fig. 11/8.

³⁵ Piesa a fost descoperită de Ion Munteanu în comuna Oltina (Constanța), sat Satu Nou, punct „Capul Dealului“, în anul 1990 și se află la muzeul din Fetești.

³⁶ A. C. Florescu, *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, 9, Călărași, 1991, p. 151, cat. 633, fig. 159-A-5.

³⁷ R. Vulpe, *op. cit.*, loc. cit., fig. 57/2 — cu rezerve, totuși.

³⁸ R. Hachmann, *Die frühe Bronzezeit im westlichen Ostseegebiet und ihre mittel- und sild-osteuropäischen Beziehungen*, 1957, fig. 70/5-8, 12.

³⁹ M. Zapotocki, *Pam Arch*, 37, 1966, 1, fig. 14/7.

⁴⁰ E. Lăzarcă, *Peuce*, 9, pp. 281—291, piesa nr. 31, inv. 128.

⁴¹ M. Irimia, M. Munteanu, *Pontica*, 21—22, 1988—1989, pp. 299—303.

⁴² Descoperit în anul 1964, în dreptul farului, se află la muzeul de la Histria, nr. inv. 15909. (Tuzla—Constanța).

⁴³ B. I. Klociko, M. O. Ricikov, *Arheologia*, 3, 1989, p. 60-65, foto 2, (necropola 5, Vilšana, kurgan 1).

⁴⁴ Toporul a fost descoperit de Ion Munteanu în comuna Vlădeni (Ialomița), punct „Popina Lată“ în anul 1981. Se află la muzeul din Fetești, nr. inv. 416.

⁴⁵ Puiu Hașotti, *Istros*, 4, 1985, p. 9, fig. 5.

⁴⁶ Piesa provine din colecțiile ex-liceului nr. 1 Medgidia — vezi nota 33 — și este un *passim*.

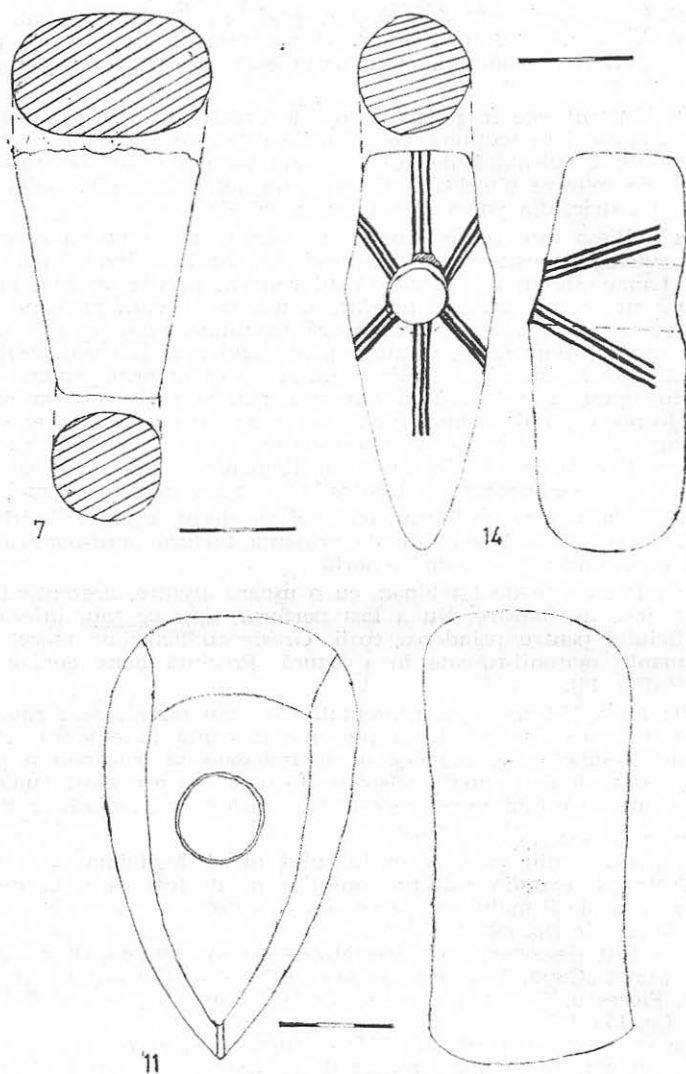

Fig. 7, 11, 14

Prezentarea reunește topoare de luptă — unele dintre ele și cu rol de însemne ale puterii —, topoare de lucru, măciuci și sceptre, toate de piatră, provenind din sud-estul României. Vom încerca în continuare o scurtă analiză a lor tot pe categorii.

Sceptrele de piatră. Așa cum am arătat deja, nota de particularitate a piesei întregi de la Vlădiceasca, constă în dimensiunile sale deosebite, fiind cea mai mică piesă de acest gen descoperită pînă acum pe teritoriul României. Pieseile prezentate împreună cu alte două — un fragment de sceptor descoperit în jude-

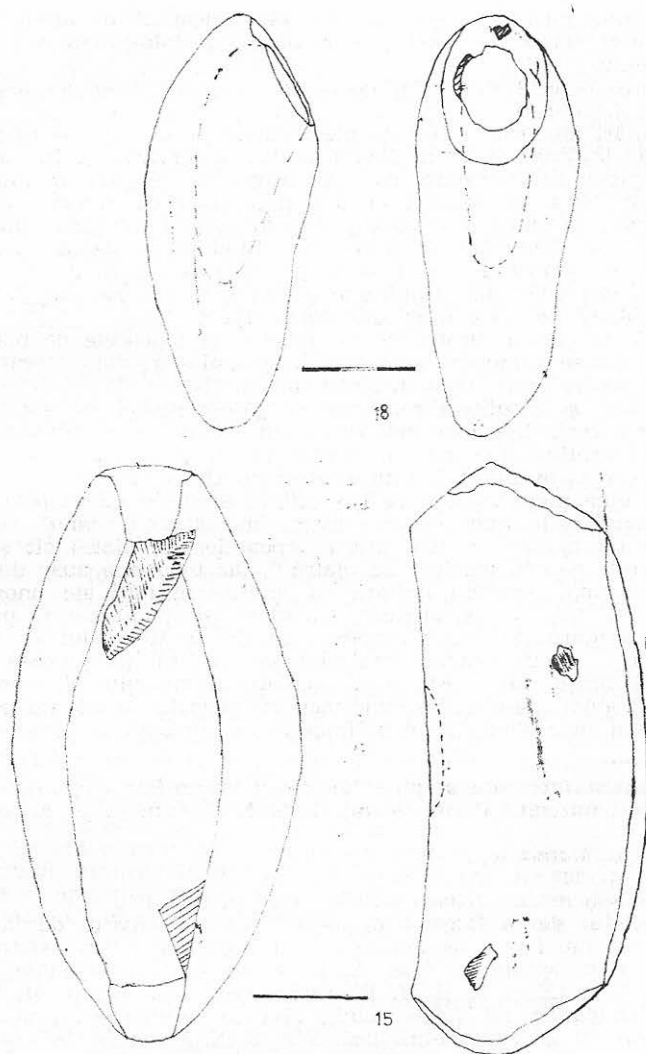

Fig. 15, 18

țul Botoșani⁴⁷ (în asociație cu elemente materiale ale culturii Noua) și un alt sceptru descoperit pe Valea Nijcovului⁴⁸, se adaugă la materialele deja cunoscute⁴⁹. Aceste descoperiri nu trebuie să ne mire, dacă ținem cont că în Ucraina o astfel de piesă este descoperită în mediu Belozerca⁵⁰. Piesele de acest tip apărute cindva în sec. XIV î.e.n., puteau fi utilizate un timp mai îndelungat în spațiul de origine sau în zonele limitrofe.

⁴⁷ Informație P. Sadurschi, căruia îi mulțumim și pe această cale.

⁴⁸ Informație M. Simon.

⁴⁹ supra, nota 4.

⁵⁰ S. Morintz, *op. cit.*, p. 148.

Dimensiunile mici ale piesei ne fac să credem că ne aflăm în fața unui fenomen de suprapunere de funcții, piesa putând fi folosită (prinsă într-o coadă) și ca ciocan dublu.

Majoritatea cercetătorilor sînt de acord că aceste piese au fost utilizate ca sceptre (simbol al puterii).

Reprezentări ale unor astfel de piese există — se pare — în mediul Cucuteni (altarul de la Trușești) și în Iberia — tot în eneolitic⁵¹. În cultura Gumelnița există o piesă din marmură, păstrată fragmentar⁵² goală la interior, a cărei semnificație este greu de stabilit (a fost prezentată cu rezerve, ca instrument muzical⁵³) și care ar putea fi și ea cuprinsă în aceeași categorie. Din păcate, starea fragmentară ne împiedică să avem o certitudine în această privință.

Măciucile de piatră. Pot fi folosite și ca armă de vînătoare⁵⁴ și ca armă de luptă, și ca sceptru⁵⁵. Sînt răspindite pe un spațiu foarte larg, la noi cel mai timpuriu exemplar fiind găsit în cultura Gumelnița⁵⁶.

Topoarele de piatră. Problematika ridicată de topoarele de piatră în epoca bronzului este foarte complexă și vastă. În paginile de față, vrem să urmărim doar apariția topoarelor de luptă cu profil curbat.

În neoliticul și eneoliticul românesc se găsesc numeroase topoare cu gaură pentru prinderea cozii. Ele apar încă din cultura Criș⁵⁷ și se înmulțesc în eneoliticul Poporului cu profilul îngroșat în dreptul găurii de prindere a cozii și ceafa cilindrică, apare și el în aspectul cultural Stoicani-Aldeni⁵⁸.

Pe lângă numeroase topoare de piatră⁵⁹, în eneolitic apar topoarele de cupru, în diverse forme⁶⁰ și în număr foarte mare. Impactul cu primul val nord-pontic duce la dispariția aproape bruscă atât a topoarelor de piatră cît și a celor de cupru. Noii veniți posedă măciuci de piatră⁶¹, iar topoarele apar doar ca miniaturi de luptă (mai probabil imitații cu diferite utilități ale unor topoare de silix)⁶² ceea ce ne face să considerăm că noul val de populație nu posedă toporul de luptă în inventarul lor decît arareori. La Decea Mureșului — grup cultural contemporan cu cele mai timpurii morminte de la Brăilița⁶³, există un topor de piatră cu două brațe, dar acesta este o creație a mediului Tiszapolgar târzie⁶⁴.

De altfel, autorii sovietici recunoșteau că primele valuri ale populației stepelor ce pătrund în mediul Cucuteni-Tripolie nu au această piesă decît în mod

⁵¹ D. Monah „*Idoli sau sceptre din epoca bronzului*” — comunicare prezentată la Sesiunea muzeului Piatra-Neamț, 1979. Mulțumim și pe această cale pentru informație.

⁵² D. Berciu, *Materiale*, II, 1956, fig. 33/2.

⁵³ *Ibidem.*, p. 522.

⁵⁴ M. Riemschneider, *Lumea hitiților*, 1967, p. 107—108.

⁵⁵ Basorelieful de la Bogaz-Kioi (parada din sanctuarul de la Yazili-Kaia) nu oferă sceptrul sub formă de măciucă decît regelui și citorva sfinți — personaje din imediata apropiere. Vezi A. I. Odobescu, *Cununa mare de la Novo-Cerkask*, 1879, Tab. IX și X și M. Riemschneider, *op. cit.*, p. 91. De asemenea Stela regelui Eannatum (al Lagesh-ului), zisă „a vulturilor”, arată cum regele lovește un captiv cu un sceptru-măciucă. Vezi S. N. Kramer, *L'Histoire commence à Sumer*, 1957, p. 306, foto 9—10. Exemplele s-ar putea înmulți în Egipt. Strict pentru sudul României vezi și V. Leahu, *Cultura Tei*, p. 78—79.

⁵⁶ D. Berciu, *Materiale*, II, 1954, p. 522, fig. 30/1.

⁵⁷ N. Ursulescu, *Carpica*, 1972, p. 69—78; E. Comșa, *SCIV*, 23, 1972, 2, p. 245—262.

⁵⁸ I. T. Dragomir, *op. cit.*, fig. 11/9.

⁵⁹ D. Șerbănescu, *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, I, 1985, p. 25—34.

⁶⁰ Al. Vulpe, *SCIV*, 15, 4, 1964, p. 457—466; *Idem*, *SCIVA*, 21, 3, 1970, p. 417—427; *Idem*, *SCIVA*, 24, 2, 1973, p. 217—237.

⁶¹ M. Petrescu-Dîmbovița, *Materiale*, I, 1953, p. 13—155.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ P. Roman, *SCIVA*, 32, 1, 1981, p. 21—42 și Ann Dodd-Oprițescu, *Dacia*, N.S., 22, 1978, p. 87—97.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 93.

⁶⁵ S. S. Berezanskaia, *apud* Guy Rachet, *Arheologia Moldovei*, 11, 1987, p. 61.

excepțional⁶⁵. Lucrul se verifică și pe teritoriul României, unde nici un mormînt din acest orizont cronologic nu posedă o astfel de armă.

Pină la apariția topoarelor de luptă cu profil curbat, pe teritoriul României continuă să existe — deși în cantități modeste — topoarele de luptă cu ceafa cilindrică și profil drept, precum și topoarele de lucru obișnuite (topoarele triunghiulare) ce puteau fi utilizate — evident — și în timpul unei lupte. Este clar că după cultura Gumelnița și pină la începutul epocii bronzului topoarele de piatră sînt într-o cantitate foarte mică, comparativ cu celelalte epoci. Este posibil ca acest fenomen să se datoreze și unei cercetări insuficiente și nepublicării tuturor acestor piese. Totuși fenomenul rămîne ca atare și credem că trebuie căutată o altă explicație.

Momentul apariției topoarelor de luptă cu profil curbat pare să fie reprezentat de exemplarul de la Răcăciuni⁶⁶, paralelizat cu cel mai timpuriu orizont Glina III-Schneckenberg⁶⁷.

Că acesta este momentul ne-o dovedesc și numeroasele topoare de luptă din piatră, unele cu profil curbat din cadrul culturii Coțofeni. Dacă ținem cont că ele apar în faza a treia a culturii și că aceasta este parțial contemporană cu cultura Glina, ajungem la concluzia că acest tip de topor apare simultan în cele două locuri.

Probabil, ele pătrund din regiunile nord și central europene. Aceași ipoteză au avansat-o și L. Fron. G. Childe⁶⁸ și Ec. Dunăreanu-Vulpe⁶⁹. Acestui orizont cronologic îi corespund și piesele de la Piatra-Neamț⁷⁰, Budacul de Sus⁷¹, Blaja, Dumbrava⁷², etc.

Topoarele de luptă cu profil curbat apar în partea superioară a stratului II de la Troia și la Ezerovo II⁷³. Deși G. Tonceva le consideră pe ultimele ca influență Yamna — care se datează în cel mai timpuriu nivel între 2400—2200/2100 î.e.n.⁷⁴ — și deși citează datarea respectivă în articolul domniei sale⁷⁵, încadrează totuși complexul Ezerovo II — deci și piesele ce ne interesează — între anii 2600—2450 î.e.n.⁷⁶ (sic!). Nu insistăm asupra celorlalte argumente cronologice, acesta fiind, credem noi, suficient pentru a nu prelua datarea respectivă și a considera — cel puțin deocamdată — ca cel mai timpuriu moment al apariției topoarelor cu profil curbat în arealul sudic al României, momentul post Glina III — Schneckenberg⁷⁷. Pină la descoperiri stratigrafice clare, considerăm plauzibilă datarea amintită mai sus. Reamintim că topoarele de la Troia, elegante și sugerînd o fază clasică a evoluției acestui tip de armă — însemn distinctiv, au fost descoperite la partea superioară a stratului Troia II, respectiv spre 2300 î.e.n., moment apropiat de începutul culturii Glina III — Schneckenberg. Aceasta ar permite să se sugereze datarea apariției topoarelor de luptă cu profil curbat pe teritoriul României în momentul Coțofeni III — Glina III — Schneckenberg — Răcăciuni.

⁶⁶ E. Tudor, SCIVA, 24, 2, 1973, p. 283—289.

⁶⁷ În ceea ce privește încadrarea cronologică a mormîntului, vezi Petre Roman, SCIVA, 32, 1, 1981, p. 21—42; *Idem*, SCIVA, 37, 1, 1986, p. 29—55, *Idem*, Carpica, 14, 1982, p. 39—49; *Idem*, Cultura Coțofeni, 1976, p. 60.

⁶⁸ *apud* D. Berciu, Apulum, I, 1939—1942, p. 65.

⁶⁹ Ec. Dunăreanu-Vulpe, Dacia, V—VI, 1935—1936, p. 162.

⁷⁰ C. Matasă, *op. cit.*, loc. cit.

⁷¹ St. Dănilă, Probleme de muzeografie, Cluj, 1960, p. 159—160, fig. 5/1.

⁷² N. Iercoșan, Studii și comunicări, Satu-Mare, 5—6, 1981—1982, p. 657—660.

⁷³ G. Tonceva, Dacia, N.S., 25, 1981, p. 41—62.

⁷⁴ I. I. Artemenko, *Kratkie soobșeniia o dokladykh i polovnykh issledovaniakh instituta arheologhii*, Kiev, 93, 1963, p. 38—48.

⁷⁵ G. Tonceva, *op. cit.*, p. 58.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 62.

⁷⁷ M. Simon, M. Munteanu, *op. cit.*, p. 106; Puiu Hașotti, *op. cit.*, p. 7.

⁷⁸ Guy Rachet, *op. cit.*, p. 58; Claude Schaeffer, *Stratigraphie comparée et chronologie de l'Asie Occidentale*, Londra, 1948, p. 215—261.

STEINÄXTE, STEINKEULEN UND MACHTKENNZEICHEN IN DER BRONZEZEIT AUS DEM SÜDOSTEN VON RUMÄNIEN

Zusammenfassung

Der Verfasser behandelt die Steingegenstände (Zepter, Keulen, Äxte) aus dem Südosten von Rumänien (Kreise Constanța, Tulcea, Brăila, Ialomița und Călărași) in der Bronzezeit, die bis jetzt unveröffentlicht geblieben sind.

Das Erscheinen der Äxte mit gewundenem Profil (Kategorie B — nach Al. Vulpe) auf dem Gebiet von Rumänien analysierend, kommt er zum Schluss, dass dies im Horizont Glina III — Schneckenberg — Coțofeni (3. Phase) — Răcăciuni geschah. Wahrscheinlich stammt diese Axtart aus Nord- und Zentraleuropa. Für das südöstliche Areal müsste das Erscheinungsmoment dasselbe sein (den Funden von Troia, Depot „L“ gemäss), doch das Fehlen eines stratigraphisch sicheren Fundes verhindert den Verfasser vorläufig, diese Datierung vorzuschlagen, die Datierung von Al. Vulpe, und zwar den Horizont nach Glina III, beibehaltend.

Es wird darauf hingewiesen, dass in der Übergangsperiode vom Eneolithikum zur Bronzezeit die Anzahl der Steinäxte sehr sinkt und es wird auf neue Äxte aus der Reihe Borodino aufmerksam gemacht.